

güncel hukuk

ARALIK 2010 / 12 - 84 AYLIK HUKUK DERGİSİ 5 TL

**TMK m. 181/II
HÜKMÜ
KANUNDAN
ÇIKARILMALI**

**BASIN İŞ
KANUNU
TÜMÜYLE
DEĞİŞTİRİLMELİ**

**DEMOKRASİ
YÜZLEŞMENİN
ADIDIR**

TUTUKLAMA

Tasarılar:

**BORÇLAR ve
TİCARET KANUNU**

Sermayenin Transferi Olan “Varlık Vergisi Faciası” 68. Yılında

“Bu memleket tarafından gösterilen misafirperverlikten faydalanarak zengin oldukları halde, ona karşı bu nazik anda vazifelerini yapmaktan kaçacak kimseler hakkında bu kanun bütün şiddeti ile tatbik edilecektir.”
Başbakan sözünü tutmuş ve “misafir” saydığı vatandaşlarını taş kırmaya Aşkale’ye göndermişti

Av. Cem Murat Sofuoğlu

Varlık Vergisi Kanunu Avukatları da Etkilemişti

İkinci Dünya Savaşı sırasında, benzerleri savaşın etkilediği bazı ülkelerde de uygulanmış; bir defalık bir servet vergisi olan 4305 Sayılı Varlık Vergisi Kanunu (VVK), 11 Kasım 1942 günü TBMM’de oturuma katılan 350 milletvekilinin oybirliği ile kabul edilmişti. Oturuma, ileride Demokrat Parti’nin çekirdeğini oluşturacak 76 milletvekili katılmamıştı. Katılmayanlar arasında Celal Bayar, Reşat Nuri Güntekin, H. Rahmi Gürpınar, gibi isimler de vardı.

VVK’nin görünen amacı, devlete kaynak bulmak; piyasa-
dan para çekme yoluyla enflasyonu düşürmek ve özellikle hem karaborsacıların “ihtikar”ını (aşırı karını) ağır vergilen-
dirme yoluyla geri almak, hem de bu kişi-
leri cezalandırmaktı.

Kanun metninin hiçbir yerinde “gayrimüslim” sözcüğü geçmemesine rağmen, bu vergi uygulamada azınlıkları hedef almıştır. CHP grup toplantılarının gizli oturumunda bu yasa görüşülürken (bu oturumların zabıtları henüz yayımlanmamıştır), partinin önde gelen isimlerinden olan ve yasanın hazırlanmasına bizzat katkıda bulunan Faik Ahmet Barutçu’nun anılarından öğrendiğimize göre, Başbakan Şükrü Saraçoğlu yaptığı konuşmada, bu kanunun aynı zamanda bir devrim kanunu olduğunu, bize (yani Türklere) ekonomik bağımsızlığımızı kazandıracak bir fırsat karşısında bulunduğumuzu ve piyasamıza egemen olan yabancıları (yani azınlıkları) ortadan kaldırarak, Türk piyasasını Türklerin eline vereceklerini, belirtmiştir.

Bu amaçla, yasanın yayımlanmasından önce, Maliye Bakanlığı’nın defterdarlıklara gönderdiği genelgede, azınlıkların malvarlıklarının tespit edilerek, bir cetvelde toplanması talep edilmişti. Defterdarlıklar kazanç sahiplerini 4 kategoride sınıflandırmıştı: Müslüman (M), Gayrimüslim (G), Dönme (D), Ecnebi (E).

Kanunun 6. maddesine göre, tahakkuk edecek vergi miktarı kurulacak komisyonlar tarafından belirlenecekti. Komisyonlara illerde valiler, ilçelerde kaymakamlar başkanlık edecekti. Diğer üyeler ise, “en büyük mal memurundan ve ticaret odaları ile belediyelerce kendi azaları arasından seçilecek ikişer azadan oluşacaktı”. Komisyon kararları nihai ve kesindi. Söz konusu kararlara karşı idari ve adli yargıda dava açılması da mümkün değildi. Ellerinde veri ve bilgi bulunmayan, çoğu zaman azınlıklara karşı önyargılı olan ve zamanla yarışan komisyonlar, vergiyi keyfi ve acımasızca tahakkuk ettirdiler. Bu nedenle, dönemin İstanbul Defterdarı Faik Ökte anılarını topladığı kitaba “Varlık Vergisi Faciası” adını vermiştir. Kanun “Facia” sözcüğünü doğrularcasına, tarh edilen verginin ödenmesi için 15 gün süre tanıdı.

Müslüman Türklere nispeten gayrimüslimlere tahakkuk ettirilen vergi oranı alabildiğine dengesiz ve adaletsizdi: Türk kökenlilere oranla Yahudilerden yüzde 179, Rumlardan yüzde 156 ve Ermenilerden yüzde 232 daha fazla vergi talep edilmişti.

Mahallin en büyük mülki amiri gerekli gördüğü takdirde, bu sürenin geçmesini bile beklemeden yükümlülerin menkul ve gayrimenkullerine, haklarına ihtiyati haciz kararı uygulanması kararını verebilirdi. Vergisini ödemeyenler, hükümetin çıkarmış olduğu 7

Müslüman Türklere nispeten gayrimüslimlere tahakkuk ettirilen vergi oranı alabildiğine dengesiz ve adaletsizdi: Türk kökenlilere oranla Yahudilerden yüzde 179, Rumlardan yüzde 156 ve Ermenilerden yüzde 232 daha fazla vergi talep edilmişti

Ocak 1943 tarihli ve 19288 Sayılı Çalışma Mükellefiyeti Talimatnamesi’ne göre zorunlu çalışmaya tabi tutulacaklar (Aşkale ve Sivrihisar’a gönderileceklerdi); polis tarafından gözaltına alınıp, çalışma kamplarına sevk edilecekler; sevk edilenlerin iâşe masrafları kendileri tarafından karşılanacak; hiçbir mükellef ikamet ettiği veya ticaret yaptığı vilayet dahilinde çalıştırılmayacak; mükellefler çalışmaları karşılığında 250 kuruş alacak, bunun 60 kuruşu yiyecek, yatacak vs. giderleri için kesilecek, bakiye 190 kuruş ise Varlık Vergisi borcuna mahsup edilecekti.

Varlık vergisi mağduru gayrimüslimler.

Kadınların zorla çalıştırılması ise, Bakanlar Kurulu'nun bu konuda karar alması şartına bağlanmıştı. Bakanlar Kurulu bu kararı almadı, çünkü amaç vergisini ödemeyen kadın mükellefleri tehdit etmektir.

Vergiye ödeme süresi, verilen ek sürenin ardından, 20 Ocak 1943 akşamı dolmuştu. 21 Ocak 1943 günü, borçlarını ödemeyen mükelleflerin ev ve iş yerlerinde Tahsili Emval Kanunu (bugünkü Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'a tekabül etmektedir) uyarınca haciz uygulanmaya başlanmıştı. Yasanın 14. maddesine göre, borcunu ödemeyen mükelleflerin, gerek kendilerine ve gerek karı veya kocalarına veya kendileriyle birlikte oturan çocukları, anne-babası ile kardeşlerine ait gayrimenkul ve menkul mallar bu borcun teminatı olarak kabul ediliyor ve haczedilebiliyordu. Borçluların amca ve dayıları "bu kadarı da olmaz" denilerek, son anda yasadan çıkarılmıştı. Hukukun temeli olan "borcun şahsiliği" ilkesi ayaklar altına alınmış ve Locke'den beri süregelen mülkiyet hakkı ağır bir darbe yemişti. Totaliter ve otoriter rejimlerde görülebilecek bir hukuk dışılık söz konusuydu.

Yine yasa gereğince, borçlu mükellefler vergi borçlarını bedenlen çalışarak ödemeleri amacıyla, önce polis marifetiyle gözaltına alınmışlar ve ardından 32 kişiden oluşan ilk kafile 27 Ocak 1943 günü trenle Aşkale'ye doğru yola çıkarılmıştı. İzmir'de ise, 88 mükellef toplama merkezine getirilmiş ve bunlardan 7'si borcunu ödemiş için çalışma kampı olarak seçilen Sivrihisar'a 81 kişi gönderilmişti. Aşkale'ye gönderilenler arasında bir tane bile Müslüman yoktu. "Facia"nın son perdesi uygulanmaya başlamıştı.

1943 yılı Şubat ve Eylül ayları arasında İstanbul'da toplanan tümü gayrimüslim 1869 kişi Kadıköy Halk Eğitim Merkezi (ceza adliyesinin yanındaki) ve Sirkeci Demirkapı'daki toplama mer-

kezlerine getirilmiş ve borçlarını ödemeyen 1229 kişi Aşkale'ye gönderilmişti. 636 kişi ise borçlarını ya sevk edilmeyi beklerken, ya da Aşkale'ye gönderildikten sonra ödemişlerdi.

Kanunda itiraz hakkı yer almamasına rağmen, tarh edilen vergi miktarına itiraz edenlerin avukatlarına yönelik de bir sindirme kampanyası başlatılmıştı. Vergiye itiraz eden azınlıkların avukatları da genellikle gayrimüslimdi. Bu nedenle gayrimüslim avukatlara da yüksek oranda vergi tahakkuk ettirilmeye başlanmıştı. Ayrıca vergisini ödemeyen avukatların barodan atılacağı haberleri de gazete-

lerde yer almaya başlamıştı. Böylece avukatlar terörize edilerek, azınlıkları savunmaktan vazgeçirilmiş olacaktı.

Aşkale'ye gönderilenler arasında İstanbul Barosu avukatlarından 839 sicil numaralı Gad Franko da vardı. İngilizce ve Fransızca bilen Gad Franko, Türk Medeni Kanunu'nun, iki cildi eski harflerle, iki cildi de yeni harflerle basılan ilk şerhini yazmıştı (bu çalışmanın bir nüshası halen ABD Kongre Kütüphanesi'nde bulunmaktadır). Ayrıca giderlerini kendisi karşılayarak, 1926 yılından 1941 yılına kadar, "Hukuki Bilgiler" isimli bir hukuk dergisi yayımlamıştı.

Komisyon, Gad Franko'ya 420 Bin Lira vergi tahakkuk ettirmişti. Sahip olduğu hanı satmaya vakit bulamadan, 63 yaşındaki meslektaşımız yol yapımında taş kırmak üzere Aşkale'ye gönderilmişti. Oradan, gazeteci Feridun Kandemir ile, öğrencisi olan Başbakan'a "Saraçoğlu'na söyleyiniz, devlet vatandaşının her şeyini hatta canını isteyebilir, ama olmayan bir şeyini istemeye hakkı yoktur" mesajını göndermesi üzerine, 20 gün sonra serbest bırakılmıştı.

Serbest kaldıktan sonra VVK'yi eleştiren ve bu yasa için "Kurun-ı Vustai" (Ortaçağ Yasası) dediği ve hükümetin manevi şahsiyetini eleştirdiği için cumhuriyet savcılığı tarafından,

Avukat Gad Franko hakkında işlem yapılması için tam 11 kez Baroya şikayette bulunulmasına rağmen, dönemin Baro Başkanı Mekki Hikmet Gelebeğ hiçbir işlem yapmamış ve yasa yürürlükten kaldırıldıktan sonra, 30 Mart 1944 tarihli cevabi yazı ile "disiplin tahkikatı açılmasına mahal olmadığı"na ilişkin karar, şikayetçi cumhuriyet savcılığına bildirilmiştir

14.05.1943 tarihinden itibaren hakkında işlem yapılması için tam 11 kez Baroya şikayette bulunulmasına rağmen, dönemin Baro Başkanı Mekki Hikmet Gelebeğ hiçbir işlem yapmamış ve yasa yürürlükten kaldırıldıktan sonra, 30 Mart 1944 tarihli cevabi yazı ile "Avukat Gad Franko hakkında disiplin tahkikatı açılmasına mahal olmadığı"na ilişkin karar, şikayetçi cumhuriyet savcılığına bildirilmiştir.

Tüm malvarlığı satıldığı için Franko kiralık bir han odasında mesleğine geri dönmüş ve oğlu avukat Emil Franko'nun söylediğine göre, Cumhuriyet'e kırılgan ölmüştür.

Aşkale'ye gönderilen bir diğer avukat ise, 375 bin lira vergi tahakkuk ettirilen Şekip Adut'tur. Adut kendisine tahakkuk ettirilen vergiyi protesto ederek, sadece 4 bin lira ödemiştir. Avukat Şekip Adut'un Taksim Palas'taki ev eşyaları satışa çıkarılmış, kendisi de ilk katileyle birlikte Aşkale'ye gönderilmiştir.

Faik Ökte'nin anılarından öğrendiğimize göre, Devlet Şurasında (Danıştay) hazine aleyhine açtığı davaları hızlı bir şekilde sonuçlandıran ve Müslüman bir avukat olan İbrahim Ali'ye önce 100 bin lira vergi tarh edilmiş, komisyonda yapılan itirazlar üzerine bu bedel 200 bin liraya çıkarılmış ve neticede 300 bin lira vergi tahakkuk ettirilmiştir. Avukat İbrahim Ali, Ökte'nin aktardığı kadarıyla devlete karşı dava kazandığı için cezalandırılmıştır. Bu olay bile verginin ne kadar keyfi ve ölçsüz bir şekilde uygulandığını göstermektedir.

Süre dolduğu gün, İstanbul'daki toplam 61 bin 673 vergi mükellefinden ancak 20 bin kadarı borcunu ödeyebilmiş, 40 bini aşkın kişi ise ödeme yapamamıştı. Bu sayı Ankara'da 600, İzmir'de 1700 kişi idi. Aynı gün Başbakan Saraçoğlu şu konuşmayı yapmıştı "Bu memleket tarafından gösterilen misafirperverlikten faydalanarak zengin oldukları halde, ona karşı bu nazik anda vazifelerini yapmaktan kaçacak kimseler hakkında bu kanun bütün şiddeti ile tatbik edilecektir." Başbakan sözünü tutmuş ve "misafir" saydığı vatandaşlarını taş kırmaya Aşkale'ye göndermişti. O dönem Nazi Almanyası'nın işgali altında bulunan Avrupa'daki toplama kamplarından ilham alınarak düşünülmüş Aşkale toplama kampına giden trenlerde bir tane bile Müslüman yoktu. Bu nedenle azınlıklar bu trenlerin, o sırada söylentisini duydukları ölüm kamplarına giden trenler olduğunu düşünüyorlardı. Zaten hükümetin amacı da bu zanı uyandırarak, tahsilatı hızlandırmaktı.

Almanya'nın savaşı kaybetmekte olduğu artık belirgin bir hale gelmiş olduğundan, o güne kadar pragmatik ve kazandıran bir politika izleyen hükümet, dünyada savaş sonrası kurulacak yeni düzende benzer uygulamaların asla kabul görmeyeceğini öngördüğünden, 4530 Sayılı ve 15 Mart 1944 tarihli "Varlık Vergisi Kanununun Terkinine Dair Kanun"u TBMM'den çıkararak, hem VVK'yi ilga etti, hem de tahsil olunamayan vergileri sildi.

VVK, onu hazırlayıp uygulayanların bile benimseyip, savunamadıkları ırkçı ve temel hukuk kurallarını tamamen yok sayan bir yasa olarak tarihe geçmiştir. Dönemin İstanbul Defterdarı ve "Varlık Vergisi Faciası"nın yazarı Faik Ökte anılarında, yapılan uygulamaların adaletsizliği hakkında "artık civıtmıştık" demiştir. Yine o dönem Maliye Bakanlığı'nda Vasıtalı Vergiler Genel Müdürlüğü ve Maliye Müfettişliği yapan (eski başbakanlardan) Ferit Melen kanun tasarısını gördüğünde "dehşete kapıldıkları"na ifade etmiştir. Ahmet Faik Barutçu da

1943 yılı Şubat ve Eylül ayları arasında İstanbul'da toplanan tüm gayrimüslim 1869 kişi Kadıköy Halk Eğitim Merkezi (ceza adliyesinin yanındaki) ve Sirkeci Demirkapı'daki toplama merkezlerine getirilmiş ve borçlarını ödemeyen 1229 kişi Aşkale'ye gönderilmişti.

anılarını topladığı kitapta, Meclis Komisyonu'nda VVK tasarısı görüşülürken "Yasanın hiçbir maddesinin hukuk ilkeleriyle bağdaşmadığını" belirtmiştir. CHP'nin önde gelen isimlerinden ve o dönem milletvekili olarak parlamentoda görev yapan Hilmi Uran anılarında "Kanunun tatbik şekli de o dönem hepimizin gözü önünde cereyan etmiş olduğu için eser tamamıyla Halk Partisi'nindir ve eğer varsa, günahı da hepimizindir." diyerek özeleştiride bulunmuştur.

VVK, bu topraklarda tehcir ile başlayan, gayrimüslimden Müslümana yapılan sermaye transferinin en büyüğüdür. 1915 yılındaki tehcir; Musevilerin evlerini ve işyerlerini terk etmek zorunda kaldıkları 1934 yılında meydana gelen Trakya Olayları; 1942 yılında uygulanan VVK; 6-7 Eylül olayları ve 1964'te Türkiye'de Yunan pasaportu ile yaşayan Rumların sınır dışı edilmeleri ve bunların gayrimenkullerinin (ki Beyoğlu'nda görülen metruk binalar onlara aittir) ve paralarının "1964 Kararnamesi"yle bloke edilmesi; bu transferin kronolojik sıralamasıdır. Ama bu sermaye transferlerinin hiç birisi, VVK kadar hukuk ayaklar altına alınarak yapılmamıştır. VVK yakın tarihimizin yüzleşmek zorunda olduğumuz bir sayfasıdır.

Kaynakça:

- 1- Aşkale Yolcuları, Rıdvan AKAR, Mep kitap, 1. Baskı.
- 2- Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları, Ayhan AKTAR, İletişim Yayınları, 1. Baskı.
- 3- Hatırladıklarıyla ve Unuttuklarıyla Türkiye'nin Toplumsal Hafızası, Esra ÖZYÜREK, İletişim Yayınları.
- 4- Siyasi Anılar, (1939 - 1954), Faik Ahmet BARUTÇU, Milliyet Yayınları, 1977
- 5- Hatıralarım, Hilmi URAN, Ayyıldız Matbaası, 1954.
- 6- Türkiye'de Azınlık Hakları Sorunu: Vatandaşlık ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım, Uluslararası Konferans Tebliğleri, 9-10 Aralık 2005, İstanbul, Tesev Yayınları.
- 7- Varlık Vergisi Kışkırtıcı Bir Avukatlar Ailesi, İstanbul, Baro Gündemi Dergisi, Aralık 1997.
- 8- Bir Dönem Bir Çocuk, Altan Öymen, Doğan Kitap, 3. Baskı, 2002.
- 9- Türk Dış Politikası, Baskın Oran, İletişim Yayınları, 1. Cilt, 5. Baskı, 2002.
- 10- Türkiye'de Antisemitizm, Cem Murat Sofuoğlu, Güncel Hukuk Dergisi, Nisan 2009.